

provincie **HOLLAND**
ZUID

GS brief aan Provinciale Staten

Contact:

mw. A.M. de Wit

070 - 441 68 68

am.de.wit@pzh.nl

Postadres Provinciehuis

Postbus 90602

2509 LP Den Haag

T 070 - 441 66 11

www.zuid-holland.nl

Aan Provinciale Staten

Datum

Ons kenmerk

PZH-2017-613911196

DOS-2017-0005412

Bijlagen

3

Onderwerp

Programma klimaatadaptatie: omgaan met de effecten van klimaatverandering en bodemdaling.

Geachte Statenleden,

Aanleiding: weersextremen nemen toe

De KNMI-klimaatscenario's uit 2014 wijzen uit dat weersituaties die we nu nog als extreem beschouwen, zich de komende decennia vaker, heviger en langer zullen voordoen dan enkele jaren geleden werd verwacht¹. Extreme weersituaties die nu nog als incidenteel worden beschouwd, zullen regelmaat worden. Het gaat dan om hoosbuien, langdurige regen, hitte en droogte. Inmiddels merken we dat ook in de praktijk en neemt de schadelast t.g.v. deze weersextremen toe².

Zuid-Holland: een kwetsbare delta

Zuid-Holland is gevoelig voor de weersextremen die worden voorspeld en de schade die daardoor kan ontstaan. We zijn een zeer verstedelijkte provincie, met veel verhard oppervlak, dichte bebouwing en veel kostbare infrastructuur. Door de grote woningbehoefte, economische ontwikkelingen, energievernieuwing en mobiliteit, zal de mate van verstedelijking in onze provincie, en dus onze kwetsbaarheid, de komende jaren zelfs nog toenemen. Ook ons landschap is kwetsbaar: veenweidegebieden zijn gevoelig voor o.a. droogte en bodemdaling;

¹ Zie o.a. de conclusies 2018 van de Signaalgroep Deltaprogramma: "Verslag en bevindingen Signaalgroep DP2018, inclusief factsheets en referenties";

<https://deltaprogramma2018.deltacommissaris.nl/viewer/paragraaf/1/2-deltaprogramma-chapter/overzicht-van-achtergronddocumenten/paragraaf/achtergronddocumenten>

² Zie rapport van het Verbond van Verzekeraars: <https://www.verzekeraars.nl/media/3643/hoofd-boven-water-verzekeren-van-schade-in-een-veranderend-klimaat.pdf>

landbouw, groen en natuur krijgen te maken met verschuiving van klimaatzones en wijzigingen in de biodiversiteit.

Volgens Wim Kuijken, de Deltacommissaris, is “het de hoogste tijd dat heel Nederland zich bewust wordt van de effecten van klimaatverandering voor ons land. Er is een extra inspanning nodig om de ruimtelijke inrichting van Nederland tijdig ‘klimaatbestendig’ en ‘waterrobuust’ te maken.” Dat geldt dus zeker voor Zuid-Holland.

Wat doen we al als provincie?

De Provincie Zuid-Holland werkt met de Energieagenda aan CO-2 reductie t.b.v. het tegengaan van klimaatverandering (klimaat*mitigatie*). Aan de andere kant bereiden wij ons voor om bestand te zijn tegen de effecten die zich desalniettemin zullen voordoen (klimaat*adaptatie*). Zo dragen wij bij aan concrete waterbergingsprojecten, innovatieve toepassingen bij o.a. onze infrastructuur en nader onderzoek. We werken daarvoor intensief samen met gemeenten, waterschappen, bedrijven en kennisinstellingen.

Inmiddels is helder dat de weersextremen zich sneller voordoen dan eerder werd gedacht. Dit vraagt om extra inspanningen van de gezamenlijke partijen en versnelling in het toepassen van (ruimtelijke) maatregelen om onnodige schade t.g.v. weersextremen in de toekomst te voorkomen.

Nationale Adaptatie Strategie en Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie: versnelling noodzakelijk

Ook op nationaal niveau is veel aandacht voor de noodzaak om ons in Nederland voor te bereiden op de verwachte weersextremen. Op Prinsjesdag jl. presenteerde de Deltacommissaris het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie als onderdeel van het nationale Deltaprogramma. In het plan wordt de urgentie benadrukt en zijn afspraken vastgelegd om ons als Nederland ruimtelijk versneld voor te bereiden op de extreme weerseffecten ten gevolge van klimaatveranderingen. Via de koepels (VNG, IPO en UVW) hebben alle overheden zich aan dit plan gecommitteerd. Eerder al – eind 2016 – verscheen de Nationale Adaptatie Strategie (NAS) met een verkenning van beleidsvelden waar klimaatverandering impact op heeft.

Beide stukken³ roepen de decentrale overheden op om op regionaal niveau de kwetsbaarheden in beeld te brengen, strategieën uit te werken en te komen tot concrete uitvoeringsagenda's.

Aanpak Zuid-Holland

In deze brief willen wij u voor de eerste keer informeren over onze aanpak om invulling te geven aan de extra inspanningen die klimaatadaptatie vraagt. Hiermee zijn wij voorjaar 2017 gestart. Met deze aanpak willen wij samen met gemeenten, waterschappen en andere relevante partijen op basis van de vernieuwde inzichten onze kwetsbaarheden en knelpunten in beeld brengen en komen tot gebiedsgerichte strategische (uitvoerings)agenda's voor het omgaan met de effecten van klimaatverandering en bodemdaling in Zuid-Holland. Via de zeven regionale bestuurlijke

³ Gezien de omvang van de stukken en het feit dat u deze eerder ook rechtstreeks heeft ontvangen, hebben wij de stukken waarnaar wij in deze brief verwijzen niet integraal als bijlagen toegevoegd. In de brief hebben wij wel de links weergegeven waarlangs u de stukken digitaal kunt raadplegen.

tafels Ruimte Wonen en Economie zijn wij hierover inmiddels in gesprek gegaan met alle gemeenten en waterschappen in Zuid-Holland. Wij hebben de ambitie om deze gezamenlijke agenda's eind 2018 vast te stellen.

Parallel aan dit externe spoor, verkennen wij intern hoe wij onze provinciale beleids- en uitvoeringsportefeuille hiervoor kunnen/moeten inzetten of wijzigen. De resultaten van dit proces willen wij eind 2018 vastleggen in de vorm van een Provinciale Adaptatie Strategie en vanaf 2019 verankeren in onze Omgevingsvisie en beleid.

In de bijlagen vindt u een gedetailleerdere beschrijving van de urgentie die wij zien voor Zuid-Holland, onze aanpak tot eind 2018 en de relatie met andere relevante dossiers.

Financiële consequenties

Naar verwachting zal het klimaatbestendig maken van Zuid-Holland tot 2050 extra investeringen vragen. Bijvoorbeeld t.b.v. het realiseren van extra waterberging, aanpassingen aan infrastructuur en/of ruimtelijke inrichting. Om te kunnen bepalen waar en welke extra investeringen nodig zijn en om hoeveel dat gaat, investeert Zuid-Holland tot eind 2018 eerst in het nader in beeld brengen van kwetsbaarheden en risico's op basis van de vernieuwde inzichten m.b.t. klimaatverandering. Dit kan bijvoorbeeld door het uitvoeren van zgn. 'klimaatstresstesten' en het organiseren van risicodialogen zoals afgesproken in het Deltaplan.

In deze verkennende fase zijn nog geen grote financiële consequenties of investeringen voorzien. Proceskosten en werkbudget t.b.v. het provinciale programmateam en bijvoorbeeld de uitvoering van stresstesten kunnen worden gedekt uit de reguliere middelen die beschikbaar zijn t.b.v. uitvoering van het Deltaprogramma.

Op basis van de resultaten van de verkenningen en stresstesten, verwachten wij eind 2018 concrete voorstellen te doen voor de periode 2019 – 2050 en de omvang van de investeringen die daarvoor nodig zijn. De financiële ruimte die ontstaat t.g.v. de extra middelen uit het accres of de financiële ruimte in de begroting vanaf 2019 die nog niet is ingevuld, biedt de mogelijkheid om daar invulling aan te geven. Zie ook onze brief die wij als Extra toelichting bij Begroting 2018 aan u hebben toegezonden.

Voor eventuele concrete (investerings)mogelijkheden in 2018 die wij tussentijds zien of waaraan de regio's behoefte hebben om op korte termijn een impuls te geven aan klimaatadaptatie, maken wij gebruik van de reguliere budgetten binnen de begroting. Daar waar dat al om eventuele extra inzet van middelen vraagt, zullen wij dit via het reguliere begrotingsproces aan u voorleggen.

Vestiging Global Centre of Excellence Climate Adaptation in Zuid-Holland

Wij zijn blij met de komst van het VN-instituut Global Centre of Excellence Climate Adaptation. Met steun van ons als provincie en gecoördineerd door Innovation Quarter, is Rotterdam er in samenwerking met Groningen in geslaagd de vestiging van dit instituut in Rotterdam te laten plaatsvinden. Als provincie dragen wij bij in de huisvestingskosten (zie voorstellen begroting

2018). De komst van dit instituut kan wereldwijd van betekenis zijn voor klimaatadaptatie en is een mooie stap op weg naar Zuid-Holland als expertregio op dit gebied. Het zal de internationale samenwerking met onze kennis- en onderzoeksinstituten stimuleren en het water- en deltacluster in Zuid-Holland versterken.

Uitvoering motie 753: beste Klimaatadaptatieontwerp van Zuid-Holland

Wij zijn blij met de bij de begrotingsbehandeling door u aangenomen motie om samen met partners een competitie te organiseren voor het beste klimaatadaptatieontwerp van Zuid-Holland. Juist in het kader van onze verstedelijkingsopgave is klimaatadaptatie een relevante opgave die veel bestuurlijke aandacht krijgt. Tegelijk is nog onvoldoende scherp wat dit concreet betekent voor bv. keuzes in ruimtelijke planvorming, ook omdat de oplossingen/toepassingen nog niet altijd voorhanden zijn. Het organiseren van een competitie kan ons inziens een stimulans zijn voor onze bedrijven en instellingen om innovatieve kennis te ontwikkelen en te laten zien.

Wij komen graag op korte termijn bij u terug met een voorstel over hoe, wanneer en met wie wij deze competitie het beste vorm kunnen geven en eventueel de (extra) middelen die daarvoor benodigd zijn.

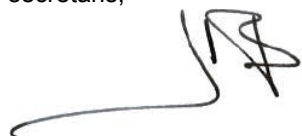
Planning en vervolg

Vóór de zomer 2018 zullen wij uw Staten opnieuw informeren over de stand van zaken en de bereikte tussenresultaten. De verwachting is dat wij u dan een eerste indruk kunnen geven van de uitkomst van stresstesten, de per regio te maken afspraken, de inzet die dat van de provincie vraagt, de mogelijke financiële consequenties daarvan en de wijze waarop e.e.a. eind 2018 in onze Provinciale Adaptatie Strategie zal worden opgenomen.

Eind 2018 beogen wij u de Provinciale Adaptatie Strategie voor te leggen waarin zowel de extern als intern afgesproken acties worden gepresenteerd als resultaat van het doorlopen proces. De Provinciale Adaptatie Strategie zal geen 'eindresultaat' zijn, maar een startpunt voor het uitvoeren van projecten, aanpassen van beleid etc. Klimaatadaptatie zal de komende decennia structureel aandacht blijven vragen. Herijken en bezinnen op wat volgende relevante stappen of acties zijn gegeven de dan actuele ontwikkelingen en scenario's zal periodiek nodig zijn en onderdeel uitmaken van het voorstel.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris,

drs. J.H. de Baas

voorzitter,

drs. J. Smit

Bijlagen:

- Nadere toelichting op urgentie en aanpak tot eind 2018
- Relatie met andere stukken en dossiers
- Aanbiedingsbrief Nationaal Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Bijlage 1: Nadere toelichting op urgentie en aanpak tot eind 2018

Extreme weerssituaties: van 'incident' naar 'regelmaat'

Uit recente analyses van het KNMI blijkt dat sinds een aantal jaren in Nederland en de ons omringende landen in de zomer extreme buien voorkomen met neerslaghoeveelheden met een ordegrootte van 100 mm per uur. De potentiële schade van deze buienclusters of supercells, welke gepaard kunnen gaan met extreme hagel, is enorm.

Ook hogere of juist lagere rivierafvoeren, zeespiegelstijging zullen zich naar verwachting in extremere mate voordoen. Recente inzichten van het KNMI en andere wetenschappelijke instituten laten zien dat de zeespiegelstijging op lange termijn veel hoger kan uitvallen dan eerder in het vijfde IPCC-rapport is aangenomen. Vanwege de grote maatschappelijke gevolgen zal het IPCC in 2019 een "special report" over dit thema publiceren.

In veel - ook Zuidhollandse - gemeenten ontstaat nu al wateroverlast bij hoosbuien door een overbelast rioleringsstelsel, waardoor straten, tunnels en huizen onderlopen. De nachtelijke temperatuur in verstedelijkte gebieden blijft 's zomers vaker en langer boven de 'gezonde' temperatuur van 20 graden. Droogteschade (aan landbouw, funderingen, infrastructuur, dijken) zal volgens ramingen van Deltares⁴ zelfs tot hogere maatschappelijke kosten gaan leiden dan wateroverlast.

Deze extreme weerssituaties zullen zowel materiële (aan gebouwen, infrastructuur, installaties en gewassen) als immateriële schade (veiligheid, gezondheid en productiviteit van mens en dier) veroorzaken. Het bewustzijn groeit dat we met extra maatregelen moeten anticiperen op situaties die we nu nog als extreem of incidenteel beschouwen, maar in de nabije toekomst regelmatig voor zullen komen. Zonder aanpassingen of extra maatregelen zal onnodige schade en hinder ontstaan voor het maatschappelijk en economisch functioneren.

De urgentie voor Zuid-Holland

De opname-capaciteit van de grond voor regenwater is door deze hoge mate van verstedelijking (verharding) beperkt, wat extra eisen stelt aan onze waterbergingscapaciteit en waterafvoersystemen. De dichte bebouwing verhoogt de kans op hittestress in onze steden. De ligging onder zeeniveau vraagt dat we alert zijn op de effecten voor de kustbescherming en de robuustheid van dijken. Bij langdurige droogte en zeespiegelstijging neemt verzilting van grond- en oppervlaktewater toe, waardoor knelpunten ontstaan voor drinkwatervoorziening, landbouw en natuur.

Het feit dat een groot deel van het grondgebied van Zuid-Holland bestaat uit slappe veen- of kleigrond, is een complicerende factor. Veengrond is gevoelig voor bodemdaling door veenoxidatie en/of belasting. Een groot deel van de Zuidhollandse bodem daalt sneller dan de zeespiegel stijgt. De maatschappelijke kosten hiervan zijn nu al hoog en zullen in de toekomst alleen maar toenemen. Door hogere temperaturen en langere periodes van droogte gaat het

⁴ Zie o.a. Manifest klimaatbestendige stad: <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/bibliotheek/@158302/manifest/>

proces van bodemdaling sneller. Met hogere beheer- en onderhoudskosten (schade aan funderingen, onderhoud infrastructuur), hogere waterbeheerkosten en extra CO₂-uitstoot (veenoxidatie) tot gevolg⁵. Het uitoefenen van landbouw (m.n. veeteelt) vraagt in die gebieden om extra inspanningen en innovaties t.a.v. beheersing van het waterpeil.

Omdat veengerelateerde bodemdaling in Zuid-Holland zo'n grote rol speelt in relatie tot het omgaan met klimaateffecten, hebben wij er steeds op aangedrongen dat ook dit thema een plek heeft in het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie en in de Nationale Adaptatie Strategie. Omdat in andere delen van Nederland bodemdaling in een andere context speelt, is dat echter geen vanzelfsprekendheid en zullen we er alert op blijven dat dit thema op nationaal niveau aandacht blijft krijgen.

De te verwachten effecten van zowel klimaatverandering als bodemdaling hebben wij voor Zuid-Holland zichtbaar gemaakt in de Zuidhollandse Klimaatatlas: www.zuid-holland.nl/klimaatatlas. Deze atlas is begin 2017 in opdracht van Zuid-Holland door Stichting CAS ontwikkeld, in samenwerking met o.a. KNMI, Hoogheemraadschap van Rijnland en gemeente Leiden. Op basis van nieuwe inzichten en nader onderzoek zullen wij de atlas steeds aanvullen en doorontwikkelen.

Meerwaarde van de provincie op het thema klimaatadaptatie

Water en hitte houden zich niet aan bestuurlijke grenzen van gemeenten of waterschappen. Geen enkele overheid of partij is in staat om in zijn eentje alle vraagstukken op te lossen te realiseren. Provincies zijn bij uitstek de partij om de partijen bij elkaar te brengen en krachten te bundelen. Daarnaast hebben provincies een breed taken- en bevoegdhedenpakket dat over de grenzen van individuele gemeenten en waterschappen heen gaat. Door het inzetten van onze bevoegdheden op o.a. het gebied van ruimtelijke ordening en waterbeheer, maar ook van onze concrete investeringsportefeuilles op het gebied van groen en natuur, recreatie, infrastructuur en erfgoed kunnen wij bijdragen aan de realisatie van effectieve oplossingen door onszelf of door onze partners.

Via het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie hebben ook provincies zich gecommitted aan het uitvoeren van de daarin benoemde acties (zie later in deze bijlage).

Wat provincie Zuid-Holland al concreet doet aan klimaatadaptatie

Concrete waterbergingsprojecten waar wij als provincie al aan hebben bijgedragen zijn bijvoorbeeld de Eendragtspolder en De Nieuwe Driemanspolder. Die projecten helpen om in onze stedelijke gebieden droge voeten te houden. Bij o.a. fietspad F441 (Stolwijk) en de N-wegen N463, N481 en N210 hebben wij al innovatieve technieken toegepast of verder ontwikkeld om bestand te zijn tegen bodemdaling. Ook dragen we bij aan innovatieve projecten zoals de Rotterdamse Regenradar en doen we via het project COASTAR (COastal Aquifer STORAGE And Recovery) mee in onderzoek naar ondergrondse regenwateropslag. Met de partners in het

⁵ De effecten van bodemdaling op landelijk niveau zijn door het PBL beschreven in het rapport "dalende bodem, stijgende kosten". <http://www.pbl.nl/publicaties/dalende-bodems-stijgende-kosten>

Deltaprogramma Zoetwater is een strategie en uitvoeringsplan opgesteld om ook in de toekomst over voldoende zoetwater te kunnen beschikken. We werken intensief samen met kennisinstellingen en bedrijven om innovatieve oplossingen te zoeken, bijvoorbeeld via een strategische samenwerking met het kennisinstituut Deltares. Wij denken met gebruikers van extra kwetsbare gebieden (door bodemdaling of i.r.t. beschikbaarheid van zoetwater) na over hoe zij kunnen anticiperen op andere vormen van grondgebruik in de toekomst.

Veel gemeenten en waterschappen zijn al actief

In Zuid-Holland zijn veel gemeenten en waterschappen al actief op het gebied van klimaatadaptatie. Diverse gemeenten hebben al een vorm van klimaatstresstesten uitgevoerd. Een aantal waterschappen hebben hun wateropgave al op basis van actuele klimaatscenario's in beeld gebracht. Op veel plekken worden concrete pilots uitgevoerd of projecten gerealiseerd bij de aanpak van wijken en openbare ruimtes. Rotterdam, Den Haag en Dordrecht zijn aangesloten bij de Citydeal Klimaatadaptatie waarin door publieke en private partijen wordt samengewerkt aan kennisontwikkeling en innovaties t.a.v. klimaatadaptatie in stedelijke omgevingen. Er zijn 11 Zuid-Hollandse gemeenten die meedoen met Operatie Steenbreek, waarbij particulieren worden gestimuleerd om hun tuinen te 'ontharden'.

Een tandje erbij is nodig

Ondanks de vele goede initiatieven constateert het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie dat alles wat de gezamenlijke partijen nu al doen, niet genoeg is: de weersextremen doen zich sneller voor dan eerder werd gedacht.

De komende decenia zullen in Zuid-Holland door vele partijen grote investeringen gaan plaatsvinden voor o.a. woningbouw, energievernieuwing, infrastructuur. We moeten met elkaar goed nadenken hoe we ervoor zorgen dat deze investeringen de tand des tijds kunnen doorstaan óók als het weer in Nederland steeds extremer wordt. Maar we moeten óók nadenken hoe we deze investeringsmomenten als kans kunnen benutten om knelpunten op te lossen. Binnenstedelijk bouwen en verdichten, of aanleg of onderhoud van onze eigen infrastructuur bijvoorbeeld, bieden een kans om op nu kwetsbare plekken in onze steden (veel verharding, wateroverlast, hittestress) verbeteringen aan te brengen t.a.v. wateropvang en vergroening.

Hoe groot de opgave voor Zuid-Holland precies is, welke extra maatregelen nodig zijn en hoe die zich verhouden tot de andere toekomstige opgaven in onze provincie, zijn wij momenteel samen met gemeenten en waterschappen aan het verkennen. Daarnaast doen wij nader onderzoek naar o.a. de risico's van bodemdaling. Ook de klimaatstresstesten die in het kader van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie zijn afgesproken zullen hierover meer inzicht bieden. In het Deltaplan is afgesproken dat de gezamenlijke overheden uiterlijk in 2019 de stresstesten hebben uitgevoerd en in 2020 de opgaven in beeld hebben. Maar wij hopen al eerder, nog in onze collegeperiode, met gemeenten en waterschappen tot de uitvoering van deze stresstesten en een concrete agenda te kunnen komen (eind 2018). De gesprekken daarover zijn al gaande aan de regionale tafels Ruimte Wonen en Economie.

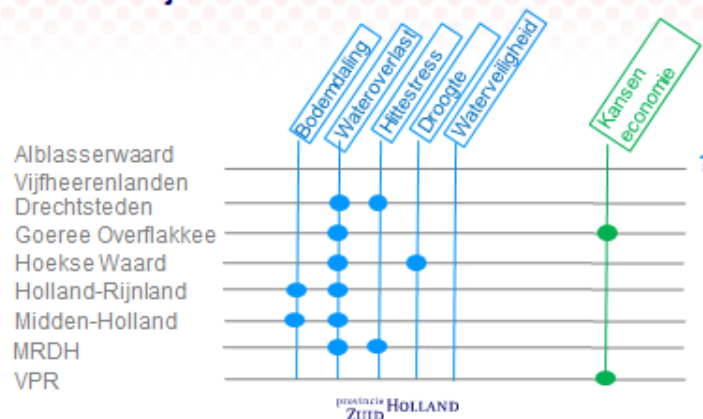
Onze aanpak bestaat uit de volgende onderdelen:

Bestuurlijke tafels Ruimte Wonen en Economie

Op de bestuurlijke tafels Ruimte Wonen en Economie hebben wij afgelopen voorjaar het thema klimaatadaptatie voor de eerste keer bestuurlijk besproken in samenhang met de ruimtelijke opgaven die onze regio's spelen. In Zuid-Holland zijn zeven bestuurlijke regio's, die elk hun eigen bestuurlijke tafel RWE hebben: Midden-Holland, Holland Rijnland, Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, Drechtsteden, Hoeksche Waard, Goeree-Overflakkee en de MRDH. Op deze tafels komen ook andere onderwerpen aan de orde zoals de regionale woonvisies, behoefteramingen bedrijventerreinen, ruimtelijk beleid i.r.t. energietransitie, de ontwikkeling van de omgevingsvisies etc.. Gemeentelijke portefeuillehouders en Waterschappen hebben rechtstreeks zitting aan deze tafels.

Begin 2017 hebben wij deze bestaande bestuurlijke overlegstructuur benut om de Zuid-Hollandse input te verzamelen t.b.v. Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie. De eerste gespreksronde afgelopen voorjaar leverde een divers beeld op van zowel de mate waarin een regio al actief is als van de bestuurlijke/ruimtelijke vraagstukken die binnen een regio nog kunnen worden geadresseerd ter versnelling. Zie onderstaande schematische weergave. Per regio zijn inmiddels afspraken gemaakt over een aanpak om te komen tot een gezamenlijke agenda eind 2018.

Genoemde onderwerpen waarop versnelling noodzakelijk is:

Inzet eigen provinciale portefeuille en koppeling met Omgevingsvisie

Het omgaan met klimaateffecten en bodemdaling hebben wij in het koepelverhaal benoemd als één van de zes vernieuwingsambities voor onze provinciale Omgevingsvisie. Voor het richten van de eigen provinciale portefeuille, is gestart met het verkennen van de opgaves die bij deze ambitie horen. Voor de beschrijving daarvan verwijzen wij u naar de stukken die u met betrekking tot het Koepelverhaal en de totstandkoming van de Omgevingsvisie heeft of nog zult ontvangen.

*Figuur: eerste verkenning opgaven klimaatadaptatie
tbv provinciale omgevingsvisie.*

Een aantal van deze opgaven zijn al belegd in lopende beleidsprogramma's en/of uitvoeringstrajecten zoals via de Deltaprogramma's Rijnmond-Drechtsteden en Zuidwestelijke Delta (overstromingsrisico's) en het Deltaprogramma Zoetwater (zoetwaterbeschikbaarheid op lange termijn) waar wij als provincie al in deelnemen. Andere opgaven vragen wellicht nieuwe of andere inzet van provinciale beleidsvelden of nieuwe samenwerkingsvormen. Samen met de relevante beleidssectoren wordt momenteel verkend wat deze opgaven betekenen en hoe deze kunnen worden verankerd in de uiteindelijke Omgevingsvisie.

Het werken aan 'de Klimaatbestendige Delta' is bij uitstek een onderwerp dat bestuurlijke portefeuilles, medewerkers en organisatie concernbreed raakt. De samenhang met de andere ambities uit de Koepelnotitie is groot. De ingezette organisatieontwikkeling naar opgavegericht werken en de werkwijze om via het benoemen van gebiedscasussen tot invulling van ons Omgevingsbeleid te komen, worden ook voor het beleid op onze klimaatbestendige ambitie benut en zullen helpen om steeds de koppeling met onze andere provinciale ambities te leggen.

Inzet Provinciaal programmteam:

Inmiddels is er vanuit de organisatie een programmteam gevormd, dat zowel het externe als interne proces organiseert en ondersteunt. Het team werkt o.a. aan:

- Organiseren en agenderen van het agendapunt klimaatadaptatie op de bestuurlijke tafels Ruimte Wonen Economie
- Het ondersteunen van de bestuurlijke tafels bij de uitvoering van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie
- Organiseren en activeren van de benodigde ambtelijke netwerken bij gemeenten en waterschappen

- Organiseren en activeren van de eigen relevante provinciale afdelingen en teams
- Genereren van relevante beleidsinformatie
- Stimuleren van innovaties en kennisontwikkeling
- Leggen van verbindingen waar relevant
- Totstandkoming van Regionale (uitvoerings-)agenda's en een Provinciale Adaptatie Strategie op basis van de uitkomsten van bovenstaande processen. Deze Provinciale Adaptatie Strategie is in het IMAGO-sigitaal vermeld in Q4 2018.

De opdracht aan het programmteam loopt tot eind 2018, waarna opnieuw zal worden gezien of een apart programmteam voor deze opgave benodigd is. Doel is dat klimaatadaptatie uiterlijk 2020 structureel onderdeel uitmaakt van de reguliere provinciale werkzaamheden, taken en beleidvelden (conform Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie 2014).

Bijlage 2: Relatie met andere stukken en dossiers:

Programma Bodemdaling

Op 19 april 2016 hebben wij het Programma Bodemdaling Zuid-Holland 2016-2019 vastgesteld en ter kennisname aangeboden aan Provinciale Staten. Gezien de grote verwevenheid van de bodemdalingsproblematiek met klimaatadaptatie, beschouwen wij inmiddels dit programma als integraal onderdeel van onze aanpak t.a.v. klimaatadaptatie.

Concrete producten waaraan in dit kader wordt gewerkt zijn:

- Risicokaart bodemopbarsting
- Gebiedsaanpak knikpuntgebieden
- Communicatieproducten : flyers en animatie op pzh webpagina bodemdaling

Verder zijn we als provincie als partner betrokken bij het Veenweide Innovatie Centrum en het Nationaal Kennisprogramma Klimaat, Water en Bodemdaling⁶.

Nationale Adaptatie Strategie (NAS)

In het Klimaatakkoord van Parijs (2015) erkennen de ondertekenende staten dat er nu al sprake is van schade door klimaatverandering en dat aanpassing daaraan even belangrijk is als het tegengaan van klimaatverandering. In 2007 was Nederland een van de eerste landen die een nationale adaptatiestrategie vaststelde.

Eind 2016 heeft het kabinet de tweede Nationale klimaatadaptatiestrategie (NAS) vastgesteld⁷, als antwoord op het verzoek van de Europese Commissie aan alle lidstaten om uiterlijk in 2017 een nationale strategie op het gebied van klimaatadaptatie te hebben. De NAS bestrijkt de volle breedte van klimaatadaptatie en alle economische sectoren. Het uitvoeringsprogramma van de NAS, dat in 2017 wordt opgesteld, richt zich met name op de adaptatie die in aanvulling op het Deltaprogramma nodig is en de samenhang tussen de verschillende sectoren.

⁶ <http://www.kennisprogrammawb.nl/home/wp-content/uploads/2017/04/Kennisprogramma-Klimaat-Water-Bodemdeling-Factsheet-2017.pdf>

⁷ <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/nas/>

Nationaal Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie

Het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie⁸ is het nieuwe derde onderdeel van het Deltaprogramma 2018 dat afgelopen prinsjesdag is gepresenteerd door de Deltacommissaris. Ook de provincie, gemeenten en waterschappen in Zuid-Holland hebben gezamenlijk input geleverd voor dit plan op een landsdelige bijeenkomst begin maart 2017.

In het plan wordt geconstateerd dat versnelling en intensivering van de aanpak nodig is om Nederland uiterlijk in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust ingericht te hebben. Als we niets doen, kan de schade in onze steden oplopen tot zo'n 70 miljard euro in 2050.

De gezamenlijke overheden commiteren zich via dit plan aan zeven ambities:

1. Kwetsbaarheden in beeld brengen (stresstesten)
2. Risicodialog voeren en strategie opstellen
3. Uitvoeringsagenda opstellen
4. Meekoppelkansen benutten
5. Stimuleren en faciliteren
6. Regulering en borging vormgeven
7. Handelen bij calamiteiten

Het plan roept de decentrale overheden op om met de ambities aan de slag te gaan en regionale samenwerking te organiseren. Uiterlijk 2020 moeten de eerste drie ambities landsdekkend zijn gerealiseerd.

Wij bespreken komend najaar, in de tweede ronde met onze bestuurlijke tafels, hoe wij in Zuid-Holland provinciedekkend kunnen komen tot uitvoering van de afspraken uit het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie.

Brief gezamenlijke koepels aan nieuwe kabinet: investeringsaanbod

Gemeenten, waterschappen en provincies realiseren zich dat versnelling op een drietal urgente opgaven (Energietransitie, Circulaire Economie en Klimaatadaptatie) extra investeringen zal vragen. Direct na de verkiezingen presenteerden de koepels (VNG, UvW, IPO) een gezamenlijke brief t.b.v. de kabinetsformatie⁹. Hierin wordt het commitment van de decentrale overheden op deze thema's aangegeven en tevens een beeld gegeven van de decentrale investeringskracht.

⁸ <https://deltaprogramma2018.deltacommissaris.nl/viewer/publication/1/2-deltaprogramma->

⁹ http://www.ipo.nl/files/4114/8913/9154/Investeringsagenda_voor_Kabinetsformatie_2017_-_single_page.pdf

Berekend is dat voor het intensiveren van klimaatadaptatie een extra investeringsimpuls nodig is van 460 mln per jaar door vooral waterschappen en gemeenten. Aan het rijk wordt gevraagd de helft daarvan bij te dragen in de vorm van toevoeging aan het Deltafonds van 230 mln/jaar voor investeringen plus een bijdrage van 20 mln/jaar voor het organiseren van uitvoeringskracht en kennisontwikkeling met decentrale overheden.

Regeerakkoord

In het nieuwe regeerakkoord is veel aandacht voor klimaat. Specifieke maatregelen of middelen t.a.v. klimaatadaptatie zijn echter niet opgenomen. Wel wordt gesproken over het komen tot een bestuursakkoord over klimaatadaptatie en het uitvoeren van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie.

Energietransitie

Met de Energieagenda Watt anders, blijft provincie Zuid-Holland zich ook inspanssen voor het tegengaan van klimaatveranderingen zoals afgesproken tijdens de topconferentie in Parijs 2015.

De Energieagenda bevat maatregelen om energie te besparen en versneld over te stappen op schone energiebronnen. Dit beoogt de CO2 uitstoot te reduceren en daarmee een bijdrage te leveren aan het tegengaan van verdere opwarming van de aarde. Ook deze inzet blijft noodzakelijk om verdere klimaatverandering tegen te gaan.

Europees beleid

Voor dit dossier zijn relevant de Europese Adaptatiestrategie en het Europees beleid voor broeikasgasemissies uit landgebruik.

In 2013 heeft de Europese Commissie de Europese Adaptatiestrategie gepubliceerd. De strategie kent drie hoofddoelstellingen:

- Het stimuleren van de lidstaten tot het opstellen van brede adaptatiestrategieën, waarbij alle relevante thema's aan de orde komen.
- Integratie van klimaatadaptatie in het eigen Europese beleid, waaronder de fondsen voor regionale economische ontwikkeling en landbouw.
- Ontwikkelen en delen van kennis via onderzoek en het Europese klimaatadaptatie-platform "Climate Adapt".

De Europese Commissie heeft handreikingen opgesteld voor integratie van klimaatadaptatie in de Natura2000 en stroomgebiedsbeheerplannen (Kaderrichtlijn water). In 2014 is via een wijziging

van de projectrichtlijn het in beeld brengen van de kwetsbaarheid voor klimaatverandering een verplicht onderdeel van de (project)merprocedure geworden. In 2018 wordt de Europese Adaptatiestrategie geëvalueerd.

Met het in 2016 gepubliceerde voorstel voor een Europese verordening “inzake de opname van broeikasgasemissies en -verwijderingen door landgebruik, verandering in landgebruik en bosbouw 2030” worden de CO₂-emissies veroorzaakt door oxidatie van veen, opgenomen in het EU-klimaat- en energiekader voor 2030. Kern van het voorstel is dat na 2021 de netto-emissies als gevolg van landgebruik niet mogen toenemen ten opzichte van de referentieperiode 2005-2007. Het voorstel biedt de mogelijkheid tot (beperkte) uitruil met andere CO₂-emissies als gevolg van het gebruik van fossiele brandstoffen.